ασκητική διάσταση του χριστιανικού βίου, τη θέωση του ανθρώπου ως κεντρικό στόχο της πνευματικής ζωής και του ποιμαντικού έργου και την ενορία ως πυρήνα της εκκλησιαστικής ζωής. Έτσι, σήμερα υπάρχει πλούτος νεότερων ορθόδοξων θεολογικών κειμένων στηριγμένων στην πατερική σοφία και στη φιλοκαλική παράδοση, γεγονός ελπιδοφόρο και ζωτικής σημασίας για τη σύγχρονη εκκλησιαστική πραγματικότητα.

Ωστόσο, υπάρχει μια ενδιάμεση περιοχή, που παραμένει μάλλον ακάλυπτη από πλευράς ερευνητικής και συγγραφικής. Ο ορθόδοξος χριστιανός των σημερινών δύσκολων καιρών εξακολουθεί να ποθεί την αγιότητα, να χρειάζεται υποστήριξη στην πνευματική του πορεία και να αναζητεί τρόπους συντονισμού του προσωπικού του αγώνα με τη γνήσια και σώζουσα παράδοση της Εκκλησίας. Συγχρόνως, αντιμετωπίζει νεοφανή προβλήματα στο βίο του και η πνευματική του ζωή πρέπει να αναπτυχθεί μέσα από πλήθος πρακτικών δυσχερειών. Τόσο η πνευματική καθοδήγηση όσο και η προσωπική προσπάθεια για την κατάκτηση της αγιότητας απαιτούν, αφενός, επίγνωση των θεμελιωδών συστατικών του πνευματικού αγώνα και, αφετέρου, πρακτικές απαντήσεις στα προβλήματα της καθημερινότητας, εναρμονισμένες με τα ουσιώδη του χριστιανικού τρόπου ζωής.

Τέτοια ενδιάμεση και ποιμαντικά ευαίσθητη περιοχή είναι η εύφλεκτη ζώνη, που οριοθετείται με την έννοια «χάσμα των γενεών». Μέσα σ' αυτή την περιοχή ορθώνονται δύσκολα προβλήματα: η «κρίση της εφηβείας» και η αντίστοιχη ποιμαντική της νεότητας, η «κρίση της μέσης ηλικίας» και η αντίστοιχη ποιμαντική του γάμου και της οικογένειας, και τα επιμέρους συνακόλουθά τους: η νεανική παραπτωματικότητα, η κρίση στις συζυγικές σχέσεις, τα όψιμα διαζύγια και πολλά άλλα.

Στο παρόν κείμενο όλη η νεότερη ποιμαντική θεολογική βιβλιογραφία θεωρείται δεδομένη και η προσοχή εστιάζεται περισσότερο στις πρακτικές διαστάσεις του προβλήματος, που μελετά.

Φιλοδοξία του είναι η γεφύρωση των σύγχρονων ψυχολογικών γνώσεων περί του χάσματος των γενεών με την ορθόδοξη θεολογία και η αναζήτηση πρακτικών ποιμαντικών απαντήσεων στα προβλήματα, που αναφύονται στο πεδίο της σύγκρουσης των νέων με τους μεγαλύτερους, με βάση την ορθόδοξη θεολογική παράδοση. Πολύτιμος πνευματικός οδηγός μας σε αυτή την προσπάθεια εξισορρόπησης των θεωρητικών και πρακτικών προσεγγίσεων στέκεται ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, στο έργο του οποίου, αφενός, υπάρχει πλούσιο υλικό σχετικό με το θέμα μας και, αφετέρου, ο τρόπος, που εναρμονίζει τη θεολογία με την ποιμαντική πράξη, αποτελεί εξαιρετική φανέρωση της αρετής της διάκρισης, η οποία κοσμεί τους αγίους της Εκκλησίας μας.

Πρέπει, επομένως, να καταστεί σαφές από την αρχή ότι η αναγκαιότητα του προσωπικού πνευματικού αγώνα, ως πορείας προς τον καθαρμό από τα πάθη, το φωτισμό και τη θέωση, και η ζωτικής σημασίας συμμετοχή στα μυστήρια της Εκκλησίας, και ιδιαίτερα στο μυστήριο της μετάνοιας, θεωρούνται εκ των ων ουκ άνευ προληπτικά και θεραπευτικά μέσα για τα προβλήματα, που μελετώνται σε αυτό το βιβλίο, όπως, άλλωστε, και για όλες τις ανθρώπινες ταλαιπωρίες.

Ωστόσο, επιλέξαμε συνειδητά να επιμείνουμε περισσότερο στις ψυχολογικές και πρακτικές διαστάσεις των προβλημάτων, που σχετίζονται με το χάσμα των γενεών, διότι συνήθως αγνοούνται· η άγνοια αυτή οδηγεί σε λανθασμένη χρήση των πνευματικών μέσων. Για παράδειγμα, όταν παραβλέπεται το ψυχολογικό πρόβλημα, που μπορεί να κρύβεται πίσω από τη καινούργια «ασκητική» δίαιτα μιας έφηβης, κινδυνεύουμε να στηρίξουμε, με ποιμαντική υπεροψία, τις πρώτες εκδηλώσεις μιας ψυχογενούς ανορεξίας (δηλαδή, μιας νόσου, που σκοτώνει τα μισά από τα θύματά της) ως ένδειξη στροφής προς την πνευματικότητα και εκδήλωση αντιπαράθεσης προς τους μη αρκετά ευσεβείς γονείς.

Το αδύνατο σημείο των σύγχρονων ποιμαντικών παρεμβάσεων

δεν βρίσκεται τόσο στην άγνοια των πνευματικών θεραπευτικών μέσων και τρόπων, που προτείνει η Εκκλησία, όσο στη λανθασμένη διαγνωστική προσέγγιση των προβλημάτων και στην παράβλεψη των πρακτικών τους διαστάσεων. Η αρετή της υπομονής, λόγου χάρη, έχει ανυπολόγιστη αξία, όταν ένας γονέας βρίσκεται αντιμέτωπος με την αδικαιολόγητη επιθετικότητα του έφηβου παιδιού του. Όμως, εάν είναι σε θέση να κατανοήσει τι κρύβεται πίσω από αυτή την «αψυχολόγητη» συμπεριφορά, τι θέλει να εκφράσει και τι εξυπηρετεί, η υπομονή διευκολύνεται και αποκτά ουσιαστικότερο νόημα.

Η δυσκολία συγγραφής του παρόντος βιβλίου σχετίζεται με το ότι προκρίθηκε, ενσυνείδητα, να γραφεί έτσι, ώστε να πληροί τις προδιαγραφές επιστημονικής μονογραφίας και συγχρόνως να αποφεύγει το αυστηρά ακαδημαϊκό ύφος· να δομηθεί δε με τρόπο, που να μπορεί να είναι χρηστικό και εκτός των ορίων της κλειστής επιστημονικής, ψυχολογικής ή θεολογικής, κοινότητας. Εκεί, που η θεολογία ορίζει τον τρόπο και το ήθος της ποιμαντικής πράξης, η ψυχολογική γνώση αναδεικνύεται χρήσιμο εργαλείο και η επιστημονική έρευνα πηγή αξιοποιήσιμων γνώσεων από τους πρωταγωνιστές της σύγκρουσης, που συνοπτικά γνωρίζουμε ως «χάσμα των γενεών».

Από τη θέση επιθυμώ να εκφράσω εγκάρδιες ευχαριστίες στη φιλόλογο κ. Θεοδώρα Τζόλα και στον Ομότιμο Καθηγητή κ. Δημήτριο Γόνη για την καθοριστική συμβολή τους στην άρτια δομή του έργου.

Α.Γ.Α.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

... ας φανταστούμε σ' ένα παλαιών καιρών αλώνι
που μπορεί να 'ναι και σε πολυκατοικία ότι παίζουνε
παιδιά και ότι αυτός που χάνει
Πρέπει σύμφωνα με τους κανονισμούς να πει στους
άλλους και να δώσει μιαν αλήθεια
Οπόταν βρίσκονται στο τέλος όλοι να κρατούν στο χέρι
τους ένα μικρό
Δώρο ασημένιο ποίημα.

Ο. Ελύτης

Οι νέοι, οι ανάγκες τους, οι δυσκολίες τους, οι αναζητήσεις τους και τα προβλήματά τους δεν άφησαν ποτέ ασυγκίνητη την ποιμαντική ευαισθησία της Εκκλησίας. Από τότε, που ο Ιησούς Χριστός κάλεσε τα παιδιά κοντά Του[1], μέχρι σήμερα δεν υπάρχει χρονική περίοδος, που η Εκκλησία δεν επέδειξε ειδική και αυξημένη έγνοια και μέριμνα για τους νέους[2]. Αυτό το ενδιαφέρον της είναι ευδιάκριτο: διατρέχει όλη την πατερική γραμματεία και γίνεται πολύ εμφανές σε πατερικά κείμενα αφιερωμένα ειδικά στους νέους[3], αλλά και δεν έπαψε να απασχολεί την ορθόδοξη

1. Πρβλ. Ματθ. 19, 14-15: «Ἄφετε τὰ παιδία καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρός με»· Μαρκ. 10, 14: «Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά»· Λουκ. 18, 16: «Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά».
2. Η ευαισθησία σχετικά με τη μέριμνα για τη νεότητα μαρτυρείται και από τη λατρευτική παράδοση της Εκκλησίας. Βλ. ενδεικτικά: Θεία Λειτουργία Βασιλειου του Μεγαλου: «τὰ νήπια ἔκθρεψον· τὴν νεότητα παιδαγώγησον», Π. Τρεμπελας, *Αἱ τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*, Ἀδελφότης Θεολόγων ὁ Σωτήρ, Ἀθῆναι, 1982, 186. Δοξαστικὸν τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου:«Διὸ ἄχραντε Θεοτόκε, ἀεὶ σὺν ζωηφόρῳ Βασιλεῖ, καὶ τόκῳ ζῶσα, πρέσβευε διηνεκῶς, περιφρουρῆσαι καὶ σῶσαι, ἀπὸ πάσης προσβολῆς ἐναντίας τὴν νεολαίαν σου, τὴν γὰρ σὴν προστασίαν κεκτήμεθα», *Μηναῖον τοῦ Αὐγούστου*, Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι, 1970, σ. 82.
3. Από τα πιο αντιπροσωπευτικά και εξειδικευμένα πατερικά κείμενα, όσον αφορά στη νεότητα, θεωρούνται τα: Ιωαννης Χρυσοστομος, *Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονέας ἀνατρέφειν τὰ τέκνα*, Anne-Marie Malingrey, *SC* 188, Les éditions du Cerf, Paris, 1972, 64-196. Βασιλειος ο Μεγας, *Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων*, L' Abbé Fernand Boulenger, Société d' Édition «Les Belles Lettres», Paris, 1965, 41-61 (= PG 31, σσ. 563-590). Ωστόσο, το ποιμαντικό ενδιαφέρον, όσον αφορά στους νέους, μαρτυρείται από πλειάδα σχετικών αναφορών και τοποθετήσεων, οι οποίες υπάρχουν

θεολογία μέχρι τις μέρες μας[4]. Τα προβλήματα των νέων όμως δεν προκύπτουν αυτόνομα και ανεξάρτητα από την οικογένειά τους, το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο ζουν και μεγαλώνουν, ή την εκκλησιαστική πραγματικότητα, που βιώνουν. Και, βέβαια, δεν είναι δυνατό να μην επηρεάζουν με τη σειρά τους και να μην προκαλούν αναταραχές στην οικογενειακή ατμόσφαιρα και στο ευρύτερο περιβάλλον.

Η μέριμνα για τα προβλήματα, που σχετίζονται με την κρίση της εφηβείας και την επαναστατικότητα, που αυτή συνεπάγεται, θα ήταν —ποιμαντικά τουλάχιστον— ελλιπής και μονομερής, αν δεν λάμβανε υπόψη τις συνέπειές τους στην ευρύτερη ζωή της οικογένειας αλλά και τις πιθανές ευθύνες από την πλευρά των γονέων —φυσικών ή θεσμικών— για το βάθος και την ένταση των συγκρούσεων μεταξύ νέας και παλαιάς γενιάς.

---

3. ... διάσπαρτες σε όλη την πατερική και χριστιανική γραμματεία, αρχίζοντας από τους πρωτοχριστιανικούς χρόνους και φθάνοντας στα κείμενα συγχρόνων αγίων της Εκκλησίας. Βλ. ενδεικτικά, ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΚΕΦΑΛΑΣ (Μητροπολ. Πενταπόλεως), «Περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἐφήβων» (1903), *Θρησκευτικαὶ Μελέται*, Ἀθῆναι, 1986, σσ. 17-34.

4. Επιλεκτικά αναφέρουμε εργασίες, όπως: Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ, *Ἀτομισμὸς καὶ Κοινωνισμὸς παρὰ τῇ νεολαίᾳ*, ἐν Ἀθήναις, 1938. ΕΥ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, «Ἡ στάσις τῶν νέων ἀπέναντι τῆς θρησκείας», *Ἐκκλησία* 26 (1949), σσ. 290-292. ΕΥ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Ἐκκλησία καὶ νεότης*, ἐν Ἀθήναις, 1970. Ι. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗΣ, «Ὁ Θεολόγος μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Νεότητος», *Θέματα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας*, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη, χ.χ., σσ. 136-156. ΕΥ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, *Κρίσιμα προβλήματα τῶν νέων*, Ἀθῆναι, 1987. Φ. ΦΑΡΟΣ (ἀρχιμ.) - ΣΤ. ΚΟΦΙΝΑΣ (πρωτοπρ.), *Γονεῖς καὶ παιδιά*, Ἀκρίτας, Ἀθήνα, 1986. ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ (αδελφή), *Σκέψεις γιὰ τὰ παιδιὰ στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία Σήμερα*, Ἱερὰ Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Τιμίου Προδρόμου Ἔσσεξ Ἀγγλίας, Ἀθήνα, 1994. Ι. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗΣ, «Ἐφηβεία καὶ Θρησκευτικότητα», *Θέματα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ΙΙΙ*, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη, 1998, σσ. 181-190. Β. ΘΕΡΜΟΣ (πρωτοπρ.), *Ἐκκλησία καὶ νέοι χωρὶς ἀερόστατο*, Μαΐστρος, Ἀθήνα 2006, κ.ά.

Ζητούμενο του παρόντος έργου είναι οι διαστάσεις των προσωπικών συγκρούσεων. Η αφετηρία αυτής της επιλογής παραμένει ενταγμένη στο πλαίσιο των προβληματισμών της ορθόδοξης θεολογίας, με έμφαση στις πρακτικές διαστάσεις και εφαρμογές της. Επομένως, είναι φυσικό και αναπόφευκτο να γίνεται εκτεταμένη αναφορά στις ψυχολογικές διαστάσεις του προς μελέτη θέματος. Άλλωστε, η μελέτη και η προσπάθεια αξιοποίησης των ευρημάτων της Ψυχολογικής και της Ψυχιατρικής επιστήμης από τη Θεολογία κατά τρόπον χρήσιμο στην ποιμαντική πράξη είναι εξ ορισμού ένα από τα κύρια έργα των νεότερων κλάδων της Θεολογίας, όπως είναι η Ποιμαντική Ψυχολογία ή η Συμβουλευτική Ποιμαντική, οι οποίες αποτελούν σήμερα αναπόσπαστο μέρος της Ποιμαντικής Θεολογίας[5].

---

5. Η Ποιμαντική Ψυχολογία «ως κλάδος της Ποιμαντικής Θεολογίας έχει καθήκον να προσφέρει με το δικό της τρόπο τις πληροφορίες, που θα βοηθήσουν τον ποιμένα να χειραγωγήσει το ποίμνιό του στην εμπέδωση του ευαγγελικού ήθους, με σημεία αναφοράς το πρόσωπο και τη ζωή του Χριστού και το παράδειγμα και τη διδασκαλία των Θεοφόρων Πατέρων, όπως τα διέσωσε η παράδοση. Στην προσπάθειά της να βοηθήσει τον ποιμένα στο περίπλοκο έργο της πνευματικής καθοδήγησης των πιστών, αλλά και στη βοηθητική του παρέμβαση στα βιοτικά τους προβλήματα, έχει το δικαίωμα να αξιοποιήσει κάθε προσφερόμενο μέσο και δυνατότητα. Η επιστημονική Ψυχολογία αποτελεί ένα από αυτά τα μέσα, υπό την προϋπόθεση η χρήση της να γίνει με διάκριση και με πρωταρχικό κριτήριο την ακρίβεια της πίστης» (Α. ΑΥΓΟΥΣΤΙΔΗΣ, *Ποιμένας*, σ. 96).

Πρέπει να σημειώσουμε ότι η Ποιμαντική Ψυχολογία δεν είναι κάτι πρωτόγνωρο για τον ορθόδοξο ποιμένα ή θεολόγο. Τούτο, διότι «ἂν καὶ συνειδητοποιεῖται μόλις στὶς ἡμέρες μας ὡς ἰδιαίτερος ἐπιστημονικὸς κλάδος τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας, ἔχει τὴν προϊστορία της στὶς ἀρχέγονες πηγὲς τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, στὴ ζωὴ τῶν Ἁγίων, στὴν πλούσια λατρευτικὴ παράδοση καί, γενικῶς, στὶς *ἀνθρωπολογικὲς* προϋποθέσεις καὶ ὅρους τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ζωῆς» (Ι. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗΣ, *Ἐγχειρίδιον Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας*, Κυριακίδης, τ. Α΄, Θεσσαλονίκη, 1980, σ. 19).

Ακριβώς γι' αυτόν το λόγο, όσο περισσότερα γνωρίζει ο ποιμένας για τη φύση και τις γενεσιουργές αιτίες των προβλημάτων, τα οποία καλείται να αντιμετωπίσει, τόσο καλύτερα μπορεί να σταθεί απέναντί τους. Η ποιμαντική παρέμβαση, αναντίρρητα, πρέπει να εκφράζει τη θεολογία της Εκκλησίας και να στηρίζεται σε αυτή· δεν μπορεί, όμως, να μη λάβει υπόψη της τα δεδομένα της πραγματικότητας που καλείται να διαχειριστεί.

Και, βέβαια, η αξιοποίηση των γνώσεων, που προσφέρει η Ψυχολογία, δεν σημαίνει ότι ο ιερέας πρέπει, κατά την άσκηση των ποιμαντικών του καθηκόντων, να μετατραπεί σε ψυχολόγο απεμπολώντας την ιερατική του ταυτότητα και τη σωτηριολογική ουσία της διακονίας του.

Στο ανά χείρας βιβλίο δεν προτείνεται η εφαρμογή κάποιας ειδικής ψυχολογικής τεχνικής, η οποία θα υποκαταστήσει την παραδοσιακή ποιμαντική μέθοδο και πρακτική. Απλώς καταγράφονται και χρησιμοποιούνται, επιλεκτικά, παρατηρήσεις της σύγχρονης επιστημονικής Ψυχολογίας, οι οποίες θα φανούν χρήσιμες και αξιοποιήσιμες στην ποιμαντική πράξη.

Συνήθως, όταν εκφράζονται επιφυλάξεις ως προς τη χρήση και την αξιοποίηση της ψυχολογίας, διαφεύγει το αυτονόητο: ο άνθρωπος, καθώς ψάχνει για λύσεις στα βιοτικά του προβλήματα και για κατευθύνσεις στην αναζήτηση του δρόμου, που οδηγεί στη σωτηρία, καταφεύγει στον ιερέα, ελπίζοντας στη Χάρη του Θεού και στη σοφία και σύνεση των ποιμαντικών συμβουλών του λειτουργού Του. Αυτό συνεπάγεται τεράστια ευθύνη από την πλευρά του ποιμένα, όταν καλείται να ανταποκριθεί σε ζωτικά ερωτήματα και αιτήματα των ανθρώπων, που ζητούν τη βοήθεια και την καθοδήγησή του όσον αφορά στη ζωή και στη σωτηρία τους. Αυτό τον υποχρεώνει να αξιοποιεί κάθε μέσο και γνώση, κατά το παύλειο «πάντα δὲ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε»[11].

11. *Α΄ Θεσ.* 5, 21-22.

Άλλωστε, είναι σαφές ότι οι βασικές συνιστώσες του χάσματος των γενεών είναι ψυχολογικού χαρακτήρα και καθορίζουν τις δυσκολίες, που αντιμετωπίζει η ποιμαίνουσα Εκκλησία, όταν προσπαθεί να προσεγγίσει τους σύγχρονους νέους.

Με στόχο την επίτευξη σφαιρικής διαπραγμάτευσης του θέματος, το κείμενο διέπεται από δύο βασικές ιδέες, οι οποίες είναι θεμελιώδεις και αποτελούν την επιστημονική συνεισφορά και πρωτοτυπία αυτής της μελέτης.

Η πρώτη ιδέα συνοψίζεται στη διαμόρφωση μιας υπόθεσης εργασίας διαφορετικής από την κλασική αντίληψη περί των γενεσιουργών παραγόντων του χάσματος των γενεών. Σύμφωνα με τις παραδοσιακές αντιλήψεις, το χάσμα των γενεών προκύπτει από το γεγονός ότι η νεότερη γενιά περιφρονεί και απαξιώνει την παλαιά και, κατά προέκταση, τις παλαιές, «απηρχαιωμένες» αρχές και αξίες της. Η μελέτη, όμως, όλων των συστατικών, που συναποτελούν την έκφραση και το περιεχόμενο της σύγκρουσης, υποδεικνύει ότι η επίθεση των εφήβων υπαγορεύεται περισσότερο από απογοήτευση και θυμό, για την προδοσία εκ μέρους των μεγάλων των ίδιων των ιδανικών, των αρχών και των αξιών που επιθυμούν να κληροδοτήσουν σ' αυτούς, παρά από το ότι η νέα γενιά θεωρεί άχρηστη και ανάξια προσοχής την κληρονομιά και τις παρακαταθήκες που παραλαμβάνει.

Η δεύτερη ιδέα συνοψίζεται σε μια μεθολογική πρόταση διαφοροποιημένη από τη συνήθη ερευνητική αντιμετώπιση του θέματος. Συνήθως το χάσμα των γενεών κατανοείται και προσεγγίζεται ως αποτέλεσμα της επανάστασης της "ανώριμης" νέας γενιάς εναντίον της "ώριμης" παλαιότερης. Η σύγκρουση, δηλαδή, των γενεών κατανοείται ως αποτέλεσμα των εντάσεων, που προκαλεί η κρίση της εφηβείας, και των αντιπαλοτήτων, που διεγείρει η πορεία προς την ενηλικίωση των νέων, όταν αυτοί αντιπαρατίθενται με τη σταθεροποιημένη και κατασταλαγμένη ενήλικη γενιά.

Η παρούσα μελέτη προτείνει μια διαφορετική προσέγγιση· υποστηρίζει ότι το χάσμα των γενεών συνιστά μια σύγκρουση, η οποία

προκύπτει, όταν συναντώνται η κρίση της εφηβείας με την κρίση της μέσης ηλικίας. Συνήθως αυτά τα τρία μεγέθη, δηλαδή η εφηβεία, η μέση ηλικία και το χάσμα των γενεών, μελετώνται χωριστά και όχι σε δυναμική σχέση μεταξύ τους. Η μεθοδολογική μας πρόταση είναι η συγχρονική και παράλληλη μελέτη των εντάσεων, οι οποίες χαρακτηρίζουν αυτές τις δύο φάσεις του βίου, και πάνω σε αυτή την προσέγγιση οικοδομήθηκε αυτή η εργασία.

Βασική πηγή για τη θεολογική προσέγγισή μας στο θέμα είναι το έργο του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Στο πλούσιο συγγραφικό έργο του υπάρχουν κείμενα, τα οποία αναφέρονται αμεσότερα στη σχέση γονέων-παιδιών, με αντιπροσωπευτικότερο το κείμενο «Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονέας ἀνατρέφειν τὰ τέκνα»[12]. Εξάλλου, υπάρχει πλήθος αναφορών του στο γάμο, την τεκνογονία, την ανατροφή των παιδιών και σχεδόν σε όλα τα προβλήματα του οικογενειακού και κοινωνικού βίου, γεγονός που επέτρεψε να εκπονηθούν ειδικές μελέτες και συλλογές σχετικά με την παιδαγωγική ανθρωπολογία του αγίου ιεράρχη[13].

12. Ιωαννης Χρυσοστομος, *Περὶ κενοδοξίας*.

13. Ενδεικτικά σημειώνουμε: Β. Δ. Χαρωνης - Ουρανια Α. Λαναρα, *Παιδαγωγικὴ Ἀνθρωπολογία Ἰωάννου Χρυσοστόμου*, Ἐκδοτικὸς οἶκος Ἐλευθερίου Μερετάκη «τὸ Βυζάντιον», τ. Α΄-Δ΄, Ἀθήνα, 1993-1996. — A. Danassis, *Johannes Chrysostomos, Pädagogische – psychologische Ideen in seinem Werk*, Bouvier Verlag Herbert Grundmann, Bonn, 1971. Josephine Seldimayer, *Die Pädagogik des Johannes Chrysostomus*, Münster i.W., Münster, 1926. Θ. Ζησης, «Ἡ περὶ γάμου διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», *Κληρονομία* 1, Β΄ (1969), σσ. 285-310. Ι. Μαρκαντωνης, *Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι ἐξ ἐπόψεως ἀνθρωπολογικῆς - ὑπαρξιακῆς (πρὸς σύνθεσιν τῆς Χριστιανικῆς Ἀνθρωπολογίας)*, Ἀθῆναι, 1969. Κ. Δ. Μουρατιδης, *Ἡ οὐσία καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἰωάννου Χρυσοστόμου*, Ἀθῆναι, 1958. Π. Σταμος, *Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Χρυσοστόμου. Ἡ νεότης καὶ τὰ προβλήματα αὐτῆς*, Ἀθῆναι, 1969. Κ. Ν. Στρατιωτης, *Ἡ ποιμαντικὴ τοῦ ἁγί-*

Παιδικός στόχος της εργασίας είναι η μελέτη και κατανόηση των δυσκολιών, οι οποίες χαρακτηρίζουν τη σύγκρουση μεταξύ παλαιάς και νέας γενιάς με τέτοιο τρόπο, ώστε τα ευρήματα και τα συμπεράσματά της να είναι χρήσιμα και αξιοποιήσιμα στη διαποίμανση κυρίως της νεότητας, αλλά και των γεννητόρων της.

Επιστημονική μας επιθυμία είναι η συμβολή μας στην προσπάθεια να οικοδομηθούν επιστημολογικές συζεύξεις και να ανοίξουν δρόμοι, ώστε η Ορθόδοξη Θεολογία να ενσαρκώνεται σε ποιμαντική πράξη, γεφυρώνοντας το χάσμα, που ταλανίζει την παλαιότερη, υπολαμβάνοντας, διάκριση μεταξύ «ακαδημαϊκής» και «πρακτικής» Θεολογίας[14].

13. ... βιβλιογραφία, βλ. Π. Χρηστου, *Ἑλληνικὴ Πατρολογία*, Πατριαρχικὸν Ἵδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, τ. Δ΄, Θεσσαλονίκη, 1989, σσ. 305-322.

14. Πρβλ. Η. Βουλγαρακης, «Θεολογία σαρκούμενη», *Χριστιανισμὸς καὶ Κόσμος. Προσεγγίσεις καὶ τομές*, Πανεπιστημιακὲς Σημειώσεις, Ἀθήνα, 1992, σσ. 48-65.